

Reflectie door Jan-Marinus Wiersma bij presentatie biografie Alfred Mozer

28 februari 2019

Complimenten aan Paul Weller voor een prachtige biografie die een mooie plek krijgt in mijn boekenkast tussen de biografieën van Max van der Stoel en Maarten van Traa.

Paul Weller heeft me gevraagd vooral in te gaan op de PvdA tijd van Alfred Mozer.

Dat verhaal begint met een Duitse sociaaldemocraat die moest vluchten voor het Nazi regime en onderdak vond in Nederland waar de SDAP en in het bijzonder Partij prominent Koos Vorrink zich over hem ontfermden en er voor zorgden dat hij voor de partij als journalist aan de slag kon.

Na WO II die hij als onderduiker overleefde bleef hij werken voor de partijkrant maar kreeg er de belangrijke taak van hoofd buitenland en later internationaal secretaris erbij.

In de tweede helft van de veertiger jaren en een groot deel van de vijftiger zou hij een stempel drukken op het buitenlandbeleid van de PvdA, de koers en de relaties met zusterpartijen.

Hoewel hij in zijn rol als partijdiplomaat met veel zusterpartijen contact had – rond de heroprichting van de SI en het verbindingsbureau van Europese partijen – heeft vooral zijn opmerkelijke rol met betrekking tot Duitsland de aandacht getrokken. Paul Weller heeft daarvan terecht een hoofdthema gemaakt.

Als Duitse Nederlander of Nederlandse Duitser was Mozer zeer begaan met maar ook bezorgd over de opstelling en mogelijk isolement van de Duitse SPD in de jaren veertig en vijftig. Hij ging daarover openlijk het debat aan - op schrift en tijdens zeer veel spreekbeurten in Duitsland zelf. Dat was uniek en in zekere zin ongehoord. Elkaar aanspreken op ondemocratisch gedrag van zusterpartijen was en is nog wel geoorloofd binnen de familie. Mozer ging verder met zijn kritiek op de nationalistische opstelling van de SPD die een neutraliteitspolitiek nastreefde in de veronderstelling dat alleen zo Moskou

een hereniging van Duitsland zou accepteren. Dit stoorde Alfred Mozer mateloos. De SPD-leiding had weinig affiniteit met Europese integratie – en de eerste stappen in die richting - en zette zich af tegen de NAVO. Mozer was een overtuigd anticommunist en voorstander van Europese eenwording waarvoor hij zich op vele manier inzetten. Zo was hij een steunpilaar van de EBN. Dat hij zijn kritiek op de SPD luid en duidelijk spuide werd hem daar niet in dank afgenomen, maar ook niet altijd binnen de PvdA. Een tijdlang waren de verhoudingen tussen PvdA en SPD gespannen. Mozer werd daarom een tijd uit het zicht gehouden. Maar zijn kritiek had wel degelijk impact. Zeker op een nieuwe generatie SPD-politici die er mede voor zorgden dat de SPD in 1959 haar opstelling drastisch wijzigde. Met het niet marxistische Godesberger Programma. De SPD stelde zich eindelijk open voor katholieke kiezers. In een wetenschappelijk boek over de betrekkingen tussen de SPD en de PvdA – 1946/1990 – is hij terecht een van de hoofdpersonen. Ook in Nederland was Mozer de nadrukkelijke exponent van de Euro-Atlantische lijn. Hij keerde zich tegen de Derde-Weggers die wilden dat de PvdA meer het midden zocht tussen de blokken.

De ironie wil dat terwijl de SPD zich min of meer tot Mozer's oriëntatie bekeerde, de PvdA met Nieuw Links de andere kant op ging. Er trad een nieuwe generatie politici aan die wilde breken met het Koude Oorlog denken, minder anticommunistisch was (erkenning DDR) en afstand nam van NAVO en VS (mede door de Vietnamoorlog). De daardoor veroorzaakte inhoudelijk omslag moet Mozer pijn gedaan hebben. Deze leidde uiteindelijk tot een breuk in 1972. Er verlieten in die tijd wel meer vooraanstaande leden de partij om DS70 op te richten. Typisch voor Mozer dat hij daarin niet mee ging. Hij sloot zich aan bij de Noorse socialisten.

Zijn opvolger als internationaal secretaris Max van der Stoep raakte als buitenland man van de PvdA ook enigszins geïsoleerd binnen de partij van wege zijn kernwapenstandpunt dat dicht stond bij dat van de Amerikanen (en de Duitsers!). Ik heb het over de kruisrakettenkwesie. De overgrote meerderheid van zijn PvdA collega's was bereid omwille van de vrede een vergelijk met de SU te zoeken en daarvoor ook contacten te onderhouden met Oostblok partijen. De status quo werd als onveranderlijk beschouwd. Het leek alsof de strijd voor mensenrechten daaraan ondergeschikt werden gemaakt. Ik ga het debat daarover hier niet uitgebreid herhalen. Maar na de omwenteling van 1989 ontstond wel het besef dat er een verkeerde inschatting was gemaakt van de aard van het

communistisch systeem. De 'terugkeer' van Max van der Stoel was een uitdrukking van dat besef evenals de keuze voor Alfred Mozer als de naam van het in 1990 opgerichte Oost-Europa Instituut van de PvdA, dat zich zou gaan richten op de ondersteuning van de sociaaldemocratie in de voormalig communistische landen. Van der Stoel was de eerste voorzitter. Het is jammer dat Mozer dit niet meer mee heeft mogen maken.

Alfred Mozer is nooit lid geworden van het partijbestuur. Ook de ambitie om kamerlid te worden mislukte. Was hij nog te veel een Duitser of omstreden vanwege zijn manier van optreden? Zijn opvolgers zouden verkozen dagelijks bestuurders van de partij worden en Kamerlid of Europarlementariër. Dat is mede aan hem te danken geweest omdat hij profiel en inhoud gaf aan een functie die daarna door waardige opvolgers als van der Stoel, Dankert, Terbeek, vd Bergh en van Traa een verdere invulling heeft gekregen.

Mozer was ook een man van zijn tijd. Zoals zijn opvolgers dat ook waren. Hij onderhield nauwe relaties met de overheid, met het bedrijfsleven, ja zelfs het Koninklijk Huis. Dat vond hij heel normaal. In mijn tijd gebeurde dat niet meer. Mozer zou zich zeer hebben kunnen vinden in de federalistische opstelling van de huidige SPD. De PvdA gaat wat pragmatischer om met Europa. Maar dat leidt tot vriendelijke gedachtewisselingen in de kring van de PES. Dat is ook een groot verschil met de jaren vijftig. Er bestond eigenlijk geen goed raamwerk voor een breder debat in de sociaaldemocratische familie. Dat ontstond pas na de eerste echte verkiezingen van een EP met zijn partijpolitieke fracties en de verdere verdieping van de Europese partij samenwerking. Mozer zelf had al eerder in rond 1971 zich ingespannen voor het oprichten van een Europese politieke partij. Dat werd door de SPD geblokkeerd. Pas in 1992 zou zo'n organisatie worden opgericht. Hier verderop in Den Haag en mede op initiatief van Wim Kok.